

вчителю формувати в учнів найважливіше уміння – аналізувати інтерпретації історичної дійсності, критично читати джерело, відрізнити достовірну інформацію та інформаційні маніпуляції. У залежності від вікових пізнавальних можливостей своїх читачів автори підручників мають відвести значне місце ілюстративним матеріалам, як образотворчим, так і умовно-графічним.

Нарешті надзвичайно важливою є роль пізнавальних завдань, за допомогою яких інформація, що міститься у текстах чи ілюстраціях, перетворюється в суб'єктивні знання, уміння й ставлення учнів. Від пізнавальних завдань залежить якість навчальних результатів, їх рівень, характер і т.п. Завдяки багатофункціональності, навчально-пізнавальні завдання об'єднують різні складові педагогічної технології: цілі й конкретні умови із способами і засобами досягнення мети, діагностикою результатів.

ПРИЙОМИ ОПРАЦЮВАННЯ ДИСКУСІЙНИХ І ВРАЗЛИВИХ ПИТАНЬ В НАВЧАННІ ІСТОРІЇ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ АКСІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

В. С. Власов, канд. пед. наук

Терміни *дискусійні, суперечливі, контрверсійні, вразливі питання* часто вживаються в тому самому значенні. Оскільки в історичному пізнанні переплітаються інтереси різних народів і різних ідеологій, протилежність оцінок – звичайна річ у наукових колах. Ретельно дотримуючись усіх правил емпіричного історичного дослідження, науковці закономірно доходять висновків, які часто не є однозначними й незаперечними серед фахівців. Такі висновки та оцінки називають *дискусійними, суперечливими, контрверсійними*.

Що ж до терміна *вразливі (чутливі, дразливі, болісні) питання*, то слід пам'ятати, що так називають факти та їх інтерпретації, які спричиняють істотні розбіжності або навіть розкол, протистояння в суспільстві. Вони розпалюють та ятратять почуття й дратують людей, вони заторкують їхні особисті вподобання, породжують чи підживлюють упередження та забобони.

Не всі вразливі питання є однаково суперечливими, так само, як і дискусійні питання не всі є вразливими.

Складні, суперечливі питання зі шкільних історичних курсів треба опрацьовувати використовуючи *рольові ретроспективні (реконструктивні) ігри*, що моделюють ситуацію, у якій учень стає очевидцем або учасником минулих подій. Ідеться про прийоми «занурення в історичну епоху»: *драматизацію, персоніфікацію, стилізацію, уявне інтерв'ю з використанням алгоритмів інтерактивних вправ*.

Драматизація – прийом образного або сюжетного опису у формі діалогу двох і більше осіб, які представляють різні соціальні групи, рухи, організації, відображаючи різні погляди та виражаючи протилежні інтереси. Конфліктна ситуація, що виникає в уявній суперечці або бесіді цих людей, є стрижнем і

двигуном картинного опису. Творчо реконструйований діалог здатний створити історично правдиве тло й відповідний контекст проблеми. За правилами гри учні повинні «проживати» в Україні в конкретний історичний момент й обирати рішення, узгоджене зі складними обставинами. Учитель має пропонувати такі ігрові ситуації, в яких одні учні провокують інших на імпровізаційні дії, на заздалегідь не передбачену полеміку. Ігрова ситуація зумовлює те, що вчитель не може втручатися в дії, які виникають у грі. Тож, щоб контролювати гру, вчитель має брати в ній участь у певній ролі.

Персоніфікація – прийом образної або сюжетної розповіді від першої особи, зазвичай від імені очевидця або учасника історичних подій. Оповідач може бути вигаданим або реальним персонажем і розповідати про вигадані або справжні події, але вони неодмінно повинні бути висвітлені в історично достовірному контексті, у зв'язку з яскравими й помітними подіями доби. Ведучи розповідь від першої особи, школярі зобов'язані висвітлити події очима свого героя, передаючи його почуття і ставлення до подій та явищ, зумовлені соціальним становищем, матеріальними інтересами й моральними цінностями цієї особи. У зв'язку з цим прийом персоніфікації сприяє розвитку емпатичних здібностей учнів, тобто умінь перейматися внутрішнім світом іншої людини, уявляти собі її почуття й поведінку в певних обставинах.

Ефективним, на нашу думку, є прийом *відсторонення*, або *дистанціювання*, коли учням, які працюють у групах запропоновано відмежуватися від однозначного сприйняття навчальної інформації: пропонуємо розглянути проблему, що вивчається, з різних перспектив. Використання прийому передбачає: спочатку ознайомлення учнів з поглядами істориків, потім добір аргументів про істинність (правильність) оцінного судження, згодом учням пропонуємо дібрати аргументи задля спростування наведеного того ж таки судження. Після цього узагальнюємо, якою мірою наведене оцінне судження містить істинні відомості, а якою – хибні.

Цікаво, з огляду на важливий контекст проблеми, використати й прийом *стилізації*, який передбачає, що учні створюватимуть тексти, які імітують контекст або характерні риси певної історико-культурної епохи (наприклад, уривок з козацького літопису, звернення-відозву гетьмана, російського царя, шведського короля тощо). У нашому випадку важливо, щоб тексти свідчили про різні позиції й ціннісні орієнтації тих, хто їх створює.

РЕЛІГІЄЗНАВЧИЙ СКЛАДНИК В КУРСІ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ЗНЗ

В. Ю. Кришмарел, канд. філос. наук

Зважаючи на лінійну систему шкільної історичної освіти та особливості викладу вітчизняної історії, необхідно відзначити не завжди достатнє висвітлення питань, пов'язаних із релігійними чинниками. Це проявляється як у поясненні подій, так і в обґрунтуванні світоглядних змін. Яскраво це можна проілюструвати на прикладі України, де національна самоідентифікація часто поєднується з усвідомленням приналежності до певної релігійної течії, яка, проте, різниться в